

Vilniaus universitetas
Filosofijos istorijos ir logikos katedra

Tomas Nemunas Mickevičius
Filosofijos doktorantas, III metai

Aristotelio etika Heideggerio mąstyme

Darbo vadovas doc. dr. Naglis Kardelis
Konsultantas doc. dr. Mintautas Gutauskas

Vilnius 2015

Temos aktualumas

Heideggerio ir senovės graikų santykis yra tyrinėjama tema (Denker, A. et al. (sud.) 2007; Steinmann, M. (sud.) 2007). Šiame santykyje viena svarbiausių potemių – Heideggerio atlikta Aristotelio *Nikomacho etikos* (apie ją taip pat svarstoma (Angier 2012)) interpretacija – implicitiškai įtraukia labai aktualią šiuolaikinės technologinės civilizacijos ištakų ir prigimties problematiką (Tabachnick 2013).

Tezė

Aristotelio etikoje Heideggerio ieškotas netechninio mąstymo modelis sietinas ne su fronetiniu, bet autonominiu (antifundamentistiniu) tos etikos aspektu:

- Heideggerio atlikta *Nikomacho etikos* interpretacija įsaknyta technologinio pasaulio apmąstyme ir su juo susijusioje graikų metafizikos, kaip kylančios iš gaminimo (*technē*) patirties, sampratoje;
- atsižvelgiant į kai kurių tyrinėtojų pozicijas, Aristotelio *phronesis* sąvoką derėtų suprasti iš *technē* perspektyvos, o ne priešpriešoje su ja (kaip siūlė Heideggeris);
- kaip Heideggerio ieškomo netechninio mąstymo modelis gali pasitarnauti kitas Aristotelio etikos aspektas, kurį galima įvardyti autonominiu jos pobūdžiu;
- šiam Aristotelio etikos aspektui išskleisti paranki savo struktūra panaši Platono *Faidono* autonominė etika, kurios artimumą savo mąstymo stiliui yra pripažinęs ir pats Heideggeris.

Techninio pasaulio apmąstymas ir gamybinė graikų metafizika

Heideggerio atlikta *Nikomacho etikos* interpretacija išaknyta platesniame – mąstymo apie techninio pasaulio prigimtį ir jame glūdinčios graikų metafizikos kaip kylančios iš gaminimo (*techne*) patirties sampratos – kontekste.

- „Šio veikalo [*Nikomacho etikos* Z – T. M.] interpretacija vykdoma laikinai atsiribojus nuo specifiškai etinės problematikos <...>.“ (Heidegger 2005 [1922]: 376)
- „*Būties ir laiko* projektas įgauna formą 1921-24 metais nepaliamojamos Aristotelio tekstų, ypač *Nikomacho etikos* Z, egzegezės fone, iš kurio kyla aiškiai ikiteoriniai modeliai dviems veikalo skyriams – poezės *techne* pirmajam ir praksės fronezė antrajam.“ (Kisiel 1995: 9)
- „[Heideggeris – T. M.] manė, kad graikai inicijavo „gamybinę metafiziką“ [„productionist metaphysics“] kai jie nusprendė, kad esiniui „būti“ reiškia jam būti pagamintam.“ (Zimmerman 1990: 3)

Fronezės techniškas

Heideggerio bandymas Aristotelio *phronesis* sąvokoje ieškoti netechninio mąstymo modelio nepagrįstas, nes, kaip parodo kai kurie šiuolaikiniai tyrinėtojai, pati *phronesis* samprata formuojama pagal analogiją su *techne*.

- „Jei Aristotelis pernelyg akcentavo skirtį tarp ἀρεταί ir τεχναί (kaip aš argumentavau), tai Heideggeris ne tik seka pirmuoju, bet ir dar labiau atskiria pastarąsias.“ (Wolff 2008: 329)
- „<...> pamatinės Aristotelio sąvokos ir argumentai etikoje yra esmingai paveikti iš *technai* kilusių modelių ir struktūrų.“ (Angier 2012: vii)
- „<...> būdo dorybės [ἀρετὰς] įgyjamos tik per ilgą praktiką. Panašiai yra ir su kitais menais [τεχνῶν].“ (EN.1103a)

Heideggerio netechninio mąstymo specifika

Visuose Heideggerio mąstymo perioduose regima pastanga rasti tinkamą santykį su priežastine, reprezentuojančia, technologine-metafizine esinijos traktuote, kylančia iš gaminimo patirties.

- „Taigi klausiamo apie ‘kodėl’ tokia forma: kodėl ‘kodėl’?“ (Heidegger 1976 [1928]: 280)
- „<...> priežasties ir priežastingumo idėja pirmiausiai ir primygtiniausiai pasirodo iš mūsų išitraukimo pasaulyje gaminant [Herstellen] vienus esinius iš kitų, t.y. su tuo susijusio susigaudymo – τέχνη, pamato.“ (Heidegger 1976 [1928]: 146)
- „Žmogus pirmiausia yra <...> kodėl-klausėjas [Warum-Frager].“ (Heidegger 1976 [1928]: 280)
- „Neišsakyta [Angelo Silezijaus – T.M.] posakyje – ir tai viską lemia – sako tai, kad žmogus paslėptame savo esmės pamate tikrai yra tada, kai savo būdu yra kaip rožė – be ‘kodėl’ [ohne Warum].“ (Heidegger 1957 [1955-56]: 57-58)
- „Tai, *kad* ji faktinė, gali būti paslėpta ‘*kodėl*’ atžvilgiu, tačiau pats „*kad*“ [Daß] atvertas čiabūčiai.“ (Heidegger 2014 [1927]: 227)

Heideggerio netechninio mąstymo ir Aristotelio etikos autonominio pobūdžio simetriškumas

- „Pagal Heideggerį, priešingai, negalima kalbėti apie ‘kodėl’. Tik ‘kad’ – kad būties istorija taip yra – gali būti pasakyta.“ (Heidegger 2007 [1962]: 62)
- „Mat išeities taškas yra „kad“ [τὸ ὅτι], ir jeigu tas „kad“ pakankamai paaiškės, nebereikės pridėti dar ir „kodėl“ [διότι].“ (EN. 1095b)
- „Iakovos Vasiliou (1996) turbūt yra vienas iš nedaugelio komentatorių, suvokusių, kad pirmųjų etikos pradų atveju ‘nėra nieko pirmesnio, iš ko būtų galima juos išvesti’, ir todėl pirmasis pradas privalo būti taip pat ir savo paties *nes* [*because*]. (Vasiliou, 1996, p. 777).“ (Keer 2011: 651)
- „Rožė yra be kodėl; ji žydi, nes [weil] ji žydi.“ (Heidegger 1957 [1955-56]: 53)
- „Kas norėtų sužinoti, kodėl šis poelgis buvo drąsus, gautų keletą trumpų, atrodančių tautologiškai užcikliantų [circular], atsakymų: „nes taip pasielgti yra kilnu“, „nes taip pasielgtų išmintingas žmogus“, etc.“ (Vasiliou 1996: 789-790)

Simetrija tarp Heideggerio netechninio mąstymo ir Platono etikos autonomiškumo *Faidone*

Nors retkarčiais teigiamas Platono etikos ir *technē* sąvokos ryšys (Parry 1996: 1), *Faidone* galime rasti netechninį etikos aprašymą, kurio artimumą savo mąstymui yra pripažinęs pats Heideggeris ir kuris vertingas norint atskleisti prieš tai aptartą Aristotelio etikos pobūdį.

- „<...> mąstymą, apie kurį čia klausama, aš vadinu tautologiniu mąstymu.“ (Heidegger 1986 [1973]: 399)
- „[Išraiškoje – T. M.] τῷ καλῷ τὰ καλὰ καλὰ išreiškiama tik παρουσία, καλόν buvimas kartu su καλὰ, šiam buvimui neįgyjant poietinės [Poietischen] esamybės prasmės. <...> šičia neabejotinai randasi artumas Heideggeriui.“ (Heidegger 2007 [1962]: 55)
- „<...> nebesuprantu ir nebepajėgiu suvokti visų šių gudrių priežasčių [αἰτίας], bet jei kas man aiškina, neva koks nors daiktas gražus ar dėl ryškios spalvos, ar dėl formos, ar dar kaip nors panašiai, nenoriu viso to žinoti, mat tokie dalykai išmuša mane iš vėžių, ir be jokių gudrybių bei vingrybių [ἀπλῶς καὶ ἀτέχνως], gal ir žioploakai, galvoje turiu tik tai, kad gražiu daiktą padaro ne kas kita, o vien grožis <...>.“ (*Phaed.* 100 d)

Literatūros sąrašas

- Angier, T. 2012. *Techne in Aristotle's Ethics: Crafting the Moral Life*. London: Continuum.
- Aristotelis. 1990. „Nikomacho etika“, in Aristotelis. *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mintis, 61-273.
- Denker, A. et al. (sud.) 2007. *Heidegger-Jahrbuch 3. Heidegger und Aristoteles*. Freiburg: Verlag Carl Alber.
- Heidegger, M. 1957. *Der Satz vom Grund*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.
- Heidegger, M. 1976. *Metaphysische Anfangsgründe der Logik im Ausgang von Leibniz*. Vittorio Klostermann: Frankfurt am Main.
- Heidegger, M. 1986. *Seminare*. Vittorio Klostermann: Frankfurt am Main.
- Heidegger, M. 2005. „Phänomenologische Interpretationen zu Aristoteles (Anzeige der hermeneutischen Situation)“, in Heidegger, M. *Phänomenologische Interpretationen ausgewählter Abhandlungen des Aristoteles zur Ontologie und Logik*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 345-396.
- Heidegger, M. 2007. *Zur Sache des Denkens*. Vittorio Klostermann: Frankfurt am Main.
- Heidegger, M. 2014. *Būtis ir laikas*. Vilnius: VGTU Leidykla Technika.
- Keer, J. 2011. „Habituation: A Method for Cultivating Starting Points in the Ethical Life“, *Journal of Philosophy of Education* 45, 643-655.
- Kisiel, Th. 1995. *The Genesis of Heidegger's Being and Time*. Berkeley: University of California Press.
- Parry, R. D. 1996. *Plato's Craft of Justice*. New York: State University of New York Press.
- Platonas. 1999. *Faidonas*. Vilnius: Aidai.
- Steinmann, M (sud.). 2007. *Heidegger und die Griechen*. Vittorio Klostermann: Frankfurt am Main.
- Tabachnick, D. 2013. *The Great Reversal: How We Let Technology Take Control of the Planet*. Toronto: University of Toronto Press.
- Vasilou, I. 1996. „The Role of Good Upbringing in Aristotle's Ethics“, *Philosophy and Phenomenological Research* 56, 771–797.
- Wolff, E. 2008. „Aspects of Technicity in Heidegger's Early Philosophy: Rereading Aristotle's Techné and Hexis“, *Research in Phenomenology* 38, 317–357.
- Zimmerman, M. 1990. *Heidegger's Confrontation with Modernity: Technology, Politics, Art*. Indiana: Indiana University Press.